

Information om vildsvinsförvaltning

Vildsvinsgruppen inom Örebro Läns Västra Viltförvaltningsområde arbetar med:

- Samverkan mellan markägare och jägare betr. vildsvinsförvaltning.
- Kartläggning av vildsvinsförekomst.
- Utveckling av anvisningar för vildsvinsförvaltning.
- Stöd i samband med skador.
- Informationsverksamhet.

Materialet nedan är bl.a. taget från olika LRF-dokument samt rapport av Mikael Folkesson.

För att koncentrera texten har viss redigering gjorts.

Rapporten är också baserad på studiebesök som har genomförts i Södermanland och Närke av merparten av arbetsgruppen. Vid dessa studiebesök har mestadels markägare men även jägare och representant för LRF presenterat sina erfarenheter.

Allmänt om vildsvin

Storlek och utveckling

- Vildsvin (*Sus scrofa*) kan som fullvuxet djur nå en meter i mankhöjd och motsvarande ha en längd upp till en och en halv meter.
- En vuxen sugga väger mellan 80-150 kg medan en stor galt kan väga upp till 200 kg.
- 85% av födslarna sker under februari- maj. En augustitopp har också noterats.
- Vildsvinen blir könsmogna vid ca sju månaders ålder, men parar sig som regel först som 1,5-åringar, d.v.s. andra hösten. Dräktigheten är som för tamsvin.
- Födslarna sker i bon av växtdelar på fastmark. Kultingarna är som regel väl skyddade och klarar därför vanligtvis även låga temperaturer. I själva förlossningsögonblicket och några dagar framåt är kultingarna mycket känsliga för kyla. De har då svårt att reglera sin egen kroppsvärme och är förmodligen helt beroende av saggans varma mjölk och kropp för att överleva. Fukt i kombination med blåst och kyla kan ge hög dödlighet
- Överlevnaden är därför mest beroende av att saggan är frisk och har tillgång till föda. Saggan lämnar kultingarna i boet för att besöka foderplatser.
- Kultingarnas ränder försvinner vid 4- 6 månaders ålder. De blir då röda och lite "bulligare" och kan då klara sig bättre själva.

Stammens utveckling

- Vildsvinen har hög reproduktionsförmåga och få naturliga "fiender". Jakten står för den helt dominerande dödligheten, 94 procent av djuren skjuts, trafikolyckor för 4 % och sjukdom eller drunkning för 2%.
I genomsnitt uppnår 60 % av vildsvinen 1 år, 20 % når en ålder av 2 år och mindre än 10 % blir 4 år. Alltså är det ett förhållandevis litet åldersspann som står för reproduktionen.
- Under normala förhållande fördubblas vildsvinsstammen år från år, men under gynnsamma förhållanden kan tillväxten bli ännu högre, förutsatt att det inte bedrivs någon jakt. Vildsvinen sprider sig från gruppen och söker upp nya områden. Galtar sprider sig längre jämfört med saggor. För galtar är den genomsnittliga spridningen mellan en och två mil medan saggorna nöjer sig med att utvandra någon halvmil från gruppen.

Uppträdande

- Vildsvin är så gott som uteslutande aktiva under nattetid och oftast väldigt skygga för människor. På årsbasis var vildsvinen aktiva mellan 6 - 8 timmar per dygn. Vildsvinens skygghet och läraktighet i kombination med god hörsel, syn och luktförmåga gör att det är ett svårjagat vilt. Detta gäller dock inte åteljakt under snövintrar. Synen sägs dock vara vildsvinets sämsta sinne, något som erfarna jägare även kan upptäcka i möten med djuren.
- Ett hemområde för vildsvin kan variera från 200-2000 hektar i mellansverige. Under en natt förflyttar sig djuren i medeltal sju kilometer.
- Bästa miljön för vildsvin är en blandning av skogs- och jordbruksmark. Djuren trivs i granskogar som ger gott skydd. Vassar och kärr erbjuder också bra gömslen. Än så länge undviker de större slättområden. Vildsvin gör tydliga stigar och skrubbar sig gärna mot träd. De besöker även "sölgropar", där gytjtjan ger ett gott skydd mot sol och värme.
- Suggor lever i släktskapsgrupper och kommer oftast i brunst samtidigt. De kan också ge di till varandras kultingar, förutsatt att samtliga moderdjur lever. Kultingar som mist sin mor blir utstötta ur flocken redan efter ett dygn. Så länge kultingarna är randiga och diar har de svårt att klara sig utan suggan.
- Vildsvinet kan betraktas som ett nomadiserande djur, även om god tillgång till föda eller hjälputfodring kan hålla djuren väl samlade.
- De äldre galtarna lever solitära utom under brunsten. Suggor, fjolårssvin och kultingar går oftast tillsammans i större eller mindre grupper, ledda av en äldre sugga.
- Vildsvin är normalt störningskänsliga. Vid intensiv jakt eller motsvarande skrämselfåtgärder lämnar de området för kortare eller längre tid. Upprepas störningarna intensivt brukar markerna "tömmas" helt på vildsvin. Detta gäller särskilt vid ofta återkommande drevjakter med flera hundar.

Föda

Vildsvin är födogeneralister och den naturliga födan består till 85 procent av växtdelar och svamp och 15 procent av olika animalier.

Havre, höstvetete, slättervall, ärter korn och potatis är de grödor som mest utsätts för skador.

När mogningsprocessen för spannmål börjar ökar andelen observationer av vildsvin på åkermark kraftigt.

Grödor som är omgivna av skyddande vegetation utsätts för större skador.

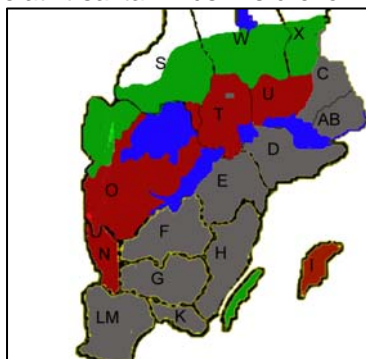
Korrekt upprättade elektriska stängsel är effektiva för att utestäng vildsvin från attraktiva grödor. Detta gäller både användning av permanenta som temporära stängsel.

Förekomst

I Sverige finns de i framförallt södra Sverige upp till norra barrskogsregionen. Där de största tätheterna finns i Skåne, Södermanland, Småland och Halland. Vildsvinen är fortfarande under en expansionsfas och kommer att sprida sig ytterligare. En del menar att de med dagens fördelaktiga klimat kan ta sig en bra bit upp efter norrlandskusten.

Det som begränsar vildsvinens utbredning i norr anses vara ett djupt snötäcke och en kraftig och långvarig tjäle. Djup tjäle är förmodligen den faktor som påverkar dem mest negativt av dessa två anledningar. Inte bara vinterklimatet påverkar deras utbredning. I länder med ökenområden är naturligtvis torkan en begränsande faktor. (Goulding 2003)

Kartan ovan visar författarens uppskattning av vildsvinens utbredning i Sverige. Man ska ha klart för sig att vissa delar av kartan där de anses finnas i hög förekomst kan sakna fasta stammar. Detta beror på att de ibland uppträder i täta stammar endast mycket lokalt där utfodring sker, och att spridningen går relativt sakta. Vildsvinsförekomsten på Gotland har ökat på sistone och anses vara ett resultat av förrymda och illegala utsättningar.

Ungefärlig utbredning i Sverige år 2006.

Sporadisk förekomst = Grönt
Förekomst = Brunt
Hög förekomst = Grått

Lokal förekomst:

I vårt område finns vildsvin inom följande områden:

- Skagersholm har 75 -100 svin.
- Söder Åtorp
- Hidinge har enstaka förekomster.
- Ölsboda har drygt 100 grisar.
- Enstaka grupper vid sjöarna Ölen och Möckelns östra strand
- Vissa uppgifter om grisar vid Vekhyttan.
- I övrigt enstaka grisar.

Vildsvinsgruppens rekommendationer för vildsvinsförvaltning

Start av samverkan inom område.

Hur bör Du agera?

- Håll noggrann uppsikt över förekomst av vildsvin.
- När enstaka grisar börjar uppträda är det hög tid att starta samarbetet mellan jägare, markägare och ev. jordbruksarrendatorer. Områdets lämpliga storlek varierar beroende på terräng och markanvändning men bör vara ca 2 000 ha. (Se "Uppträdande")

Betr. jägarna inom ett område bör resp. Älgskötselområde, ÄSO, initialt kunna hjälpa till med koordinering för att underlätta samarbetet med resp. markägare, jordbruksarrendatorer och deras organisationer. ÄSO bör även kunna hjälpa till med information och ev. utbildning.

Det är av största betydelse för ett meningsfullt arbete att samtliga berörda aktivt deltar.

Diskutera gemensamt hur berörda marker ser ut och utnyttjas.

- Fördelning mellan åkermark och skogsmark samt deras arrondering.
- Vilka grödor odlas normalt.
- Vilka som äger resp. arrenderar jakt och jordbruk.

Analysera

- Är marken lämplig för en rätt förvaltd vildsvinsstam? Öppen jordbruksmark med enstaka holmar kan inte anses vara lämplig för vildsvin pga. förväntad skadebild.
- Vilka delområden är känsliga?
- Vilka delområden behöver särskilt skydd?
- Var kan vi ha:
 - Platser för stödutfodring. Stödutfodring är effektiv för att avleda uppmärksamhet från känsliga grödor. Bör för vissa grödor, t.ex. potatis sättas in efter sättnig och för vete vid mognad.
 - Åtelplatser där avskjutning ska ske.
 - Övriga jaktplatser

Diskutera intresset för att skapa en välskött vildsvinsstam.

Bestäm gemensamma mål betr. vildsvinsförvaltning.

- Hur stor stam tror vi att vi kan hantera?
- Sätt upp mål för hur stora skador som kan accepteras.
- Vilken avskjutningspolicy som ska gälla. Rekommenderas att skjuta unga djur. Skjut aldrig en stor sugga. Hon har en mycket viktig social uppgift för att få flocken att fungera. Skjut sugga och skaffa dig riktiga problem!

Bestäm praktisk markanvändning.

I detta steg gäller det att se över ägo- och jaktlagsgränser. Någon markägare kanske har det lämpliga ostörda området där det inte ska jaga. Ge honom jakträtt på vildsvin där det behöver skjutas.

- Platser för stödutfodring samt var den inte ska ske.
- Lugna områden där ingen jakt ska ske. Ha gärna stödutfodring där.
- Åtelplatser där avskjutning ska ske.
- Områden där det inte ska vara åtlar.
- Ev. övriga jaktplatser.

Bestäm praktisk hantering.

- Hur ska jakten ske rent praktiskt?
- Om Du vill ha en konstant vildsvinsstam, skjut ungefär 90 % av bedömd föryngring.
 - Drevjakt. Jaga inte mer än 4-5 gånger per år om Du vill ha en fast stam.
 - Vakjakt. Tänk på att alla kanske inte kan jaga på sin mark pga. fredade zoner. Ordna jakt åt dessa.
 - Vakjakt på åtel är en mycket effektiv metod att hålla ner stammen, särskilt vintertid när det är snö.
 - Sälja jakter? Både vaktjakt och drevjakt kan ge inkomster.
- Ska jordbruksarrendator ha rätt att bedriva skydds jakt?
 - Vad ska anses vara kriterier för att starta sådan?
 - Hur många djur får fällas?
 - Vem tillfaller fällt svin?
 - Hur sker samverkan med jakträttsinnehavare?
- Grödor med skyddsbehov
 - Vad behöver skyddas? Potatis behöver skydd 0,5 – 1 månad efter sättning. Vete i samband med mognad. Vallar där ensilage tas är känsliga för uppbökning.
 - Hur skydda? Enkla elstängsel eller permanent. Enkla stängsel duger gott om inte marken kontinuerligt används för känslig gröda.
 - En metod för att skydda känslig gröda är att ordna alternativa foderplatser. Påbörja utfodringen på avledningsfoderplatserna någon vecka innan sådd eller mjölk mognad i jordbruket. Viltåkrar kan vara ett alternativ. Matcha i så fall med den gröda som ska skyddas så att viltåkrarna är attraktiva när skyddsbehovet är som störst.
 - Vem gör det?
 - Material.
 - Kostnader. Kanske fördela både jaktglädje och kostnader?
 - Tillsyn.
- Ordna platser för vaktjakt
 - Ska foderspridare användas?
 - Placering med tanke på möjlighet till skjutljus, kulfång och vildsvinens vägar.
 - Vem sköter om dem?
- Ordna platser för utfodring där vildsvinen kan vara ifred. Här ska ingen jakt ske. Utfodra lite på varje plats men ha flera. Då får djuren vandra runt
 - Utse område där flera foderplatser kan användas.
 - Bestäm foder som ska användas. Potatis och sockerbetor är lämpligt. Potatis finns i överskott hos odlarna, dvs. deras kasserade potatis.
 - Bestäm när utfodring ska ske under året.
 - Vem ordnar utfodring?
 - Kostnadsfördelning. Kanske gratis potatis från odlare? Många kör ju ut sitt utsorterade i skogen.

Allmänt

Skriv ner vad som beslutas. Lätt att senare minnas fel eller "glömma".

Följ upp resultat och att åtgärder genomförs.

Utvärdera regelbundet både mål och metoder.

Viltförvaltningsområdet kan, om det blir problem, ställa upp med hundpatruller för att skrämman undan svin och vid behov med skyttar för vaktjakt.

Bilaga1

Utdrag ur LRF:s handlingsplan för vildsvin

LRF har tagit fram en handlingsplan avseende vildsvin. Handlingsplanen är i första hand ett verktyg för LRF och dess medlemmar i arbetet med att få en balanserad vildsvinsstam och för att minimera skadorna. Den är inte ett policydokument som riktar sig till politiker, myndigheter eller allmänhet. Handlingsplanen grundar sig på uppfattningen att förvaltningen av vildsvin i första hand är något som markägare tillsammans med arrendatorer och jägare måste ta ett gemensamt ansvar för.

I slutet av 1700-talet utrotades vildsvinen i Sverige. De betraktades som skadedjur. Under större delen av 1900-talet fanns endast enstaka frilevande vildsvin. Under 1970-talet rymde emellertid ett större antal vildsvin från olika hägn. Utplanteringar ägde också rum. På grund av de skador som uppstod beslöt regeringen år 1980 att vildsvinen skulle utrotas. I forskningssyfte skulle dock vildsvinen på Tullgarn och Mörkö i Södermanland få finnas kvar. Redan 1988 beslöt dock riksdagen att upphäva beslutet från år 1980. Vildsvinen skulle tillhöra den svenska faunan.

Sedan 1988 har antalet vildsvin ökat dramatiskt och därmed också skadorna. År 2007 beräknades antalet vildsvin uppgå till cirka 60 000 från Skåne och upp till Dalälven, som ännu så länge utgör den nordliga gränsen för utbredningen. Utan kraftfulla åtgärder kommer stammen inom några få år att uppgå till mer än 100 000 djur söder om Dalälven och sannolikt kommer vildsvinen också att sprida sig norrut. Som ett tecken på den snabba tillväxten kan nämnas att antalet rapporterade trafikolyckor under 2007 ökade med närmare 60 procent jämfört med föregående år.

Enligt 4 § i jaktlagen skall viltet vårdas i syfte att "främja en med hänsyn till allmänna och enskilda intressen lämplig utveckling av viltstammarna." Till skillnad från älg och kronhjort omfattas vildsvinen inte av någon statlig reglering frånsett bestämmelserna om jakttider. Därför är det i första hand markägarna som har ansvaret för att anpassa vildsvinsstammen till "allmänna och enskilda intressen".

Vildsvinen rör sig över stora områden. Även ägare till mycket stora marker påverkar därför genom sin viltvård omgivande fastigheter.

Utfodring

Det förekommer en omfattande utfodring av vildsvin. Syftet med utfodringen varierar, men det vanligaste skälet är att man vill påverka stammens tillväxt. Ett annat syfte är att genom riktad utfodring styra bort vildsvinen från åkermark.

LRF anser dock att ett förbud mot utfodring av vildsvin skall aktualiseras först när alla andra möjligheter att begränsa skadorna prövats utan att tillräckliga resultat uppnåtts.

När det gäller överutfodring finns det också goda skäl för förbud. LRF ser dock inga möjligheter att med stöd av nuvarande lagstiftning kunna kräva förbud mot överutfodring. Gränsdragningsproblematiken är också uppenbar.

Sammanfattningsvis innebär detta att utfodring av vildsvin endast skall ske med naturliga fodermedel som stödutfodring vintertid samt under vår och sommar för att locka vildsvinen från skadekänsliga grödor. Utfodringen skall vara måttfull och följa naturvårdsverkets rekommendationer. Dessa innebär bland annat att foderspridare skall placeras minst 200 meter från annans jordbruks- eller jaktmark och att foderplatser på marken skall placeras minst 500 meter från annans jordbruksmark såvida inte annan överenskommelse träffas.

Skyddsjakt

Markägare och arrendatorer

I Jordabalken 9 kap. 34 § finns en bestämmelse om markägarens ansvar för viltskador. "Har jordägaren förbehållit sig jakträtten, är han skyldig att ersätta arrendatorn för förluster på grund av viltskador på arrendestället eller på arrendatorns egendom. Detta gäller dock inte om jordägaren visar att skadan inte kunnat förhindras trots rimliga ansträngningar från hans sida."

LRF kräver i enlighet med naturvårdsverkets förslag att Viltskadecenter får i uppdrag att utveckla metoder för besiktning av vildsvinsskador och att utbilda särskilda besiktningsmän för inventering av skadornas omfattning och ekonomiska konsekvenser.

Jakten är för de allra flesta något som förknippas med gemenskap och trevlig samvaro grannar emellan och i jaktlaget, men jakten kan också väcka starka känslor som kan leda till konflikter och ovänskap. En del vill sköta sig själva och bedriva jakten och viltvården efter eget huvud och frågan om frivillighet eller tvång har sedan länge stått på dagordningen när det gäller älgjakten.

När det gäller förvaltningen av vildsvin finns det alltför många som utfodrar för mycket, på fel sätt, för nära annans åkermark och för nära fastighetsgränser. Samtidigt vill en del ha fler vildsvin och andra färre. Jordbrukaren vill inte få sina grödor förstörda medan den som säljer jakter vill erbjuda många skottillfällen.

Erfarenheten visar dock att det i de allra flesta fall går att nå resultat genom information och dialog och självfallet också genom att visa respekt för människor med avvikande åsikter. Om LRF-avdelningar och de lokala samråden gemensamt tar initiativ till samrådsmöten med alla berörda parter inom ett område lyfter man frågorna över eventuella granntvister och ingen behöver känna sig utpekad. Det kan också vara klokt att anlita någon utomstående person som kan informera om rättsläget, redovisa kunskap och informera om framgångsrika exempel på samordnad vildsvinsförvaltning.

Om jakt- och skyddsjakt

När markägare och jägare förlorat kronrollen över vildsvinsstammen och där skadorna är omfattande skall LRF genom sina representanter i viltvårdsnämnderna kräva att länsstyrelserna med stöd av 4 § i jaktlagen beslutar om skyddsjakt.

Skyddsjakt kan också beviljas efter ansökan från enskilda personer, främst jordbruksarrendatorer utan jakträtt. LRF skall informera om denna möjlighet och skall genom sina representanter i viltvårdsnämnderna verka för en generös tillämpning av sådan skyddsjakt.

I dag finns goda möjligheter att bedriva en effektiv jakt- och skyddsjakt på vildsvin. Enligt bestämmelserna i jaktförordningen får vildsvin som kommer in på en gård eller trädgård och där kan orsaka skada eller annan olägenhet jagas under hela året.

Jakträttshavare får under samma tid bedriva jakt efter vildsvin som uppehåller sig på mark med jordbruksgrödor eller som används till yrkesmässig trädgårdsodling och där orsakar skada på grödor och odling. Skyddsjakten får alltså bedrivas på jakträttshavarens initiativ utan myndighetsbeslut och utan hänsyn till den allmänna jakttiden.

Den allmänna jakttiden för vildsvin är 16 april – 15 februari. Årsunge av vildsvin är dock tillåten för jakt under hela året samtidigt som suga som följs av smågrisar är fredad hela året.

Någon juridiskt bindande definition av vad som menas med årsunge finns inte. Svenska Jägareförbundets nedanstående tolkning av begreppet "årsunge" kan dock tjäna som vägledning.

"Ett vildsvin som är upp till 12 månader från födselögonpunkten. Vid ett års ålder är levandevikten c:a 60 kg. En "vildsvinsunge" har randig päls som vid 3-5 månaders ålder övergår till en jämn rödbrun päls. Årsungar av denna ålder har en levandevikt av 20 – 35 kg. Pälsten blir alltmer mörkbrun ju äldre årsungen blir. En årsunge som förekommer i grupp med äldre djur är tydligt mindre än de vuxna djuren i gruppen.

Om syftet är att fälla "årsunge" av vildsvin bör enbart vildsvin med randig eller rödbrun päls fällas för att med säkerhet undvika felskjutning.

Vid jakt som inte sker i dagsljus kan oftast bara skillnader i storlek mellan vildsvinen vara vägledning, vilket gör bedömningen mycket svår. Enbart de vildsvin som är betydligt mindre än de större i en grupp bör fällas under sådana förhållanden.

När ett djur uppträder ensamt bör man vara särskilt noggrann, eller avstå från skott, eftersom bedömningen av storleken då är extra svår."

LRF:s syn på vildsvin och vildsvinsjakt – en sammanfattning

Kunskap behövs om djurens livsmönster och beteende, om hur jakten ska organiseras och vilka jaktformer som bör tillämpas. Samverkan mellan markägare, jordbruksarrendatorer och jägare är nödvändig för att nå ett bra resultat och alla inblandade intressen måste också ta ansvar för att vildsvinsstammen förvaltas på ett ansvarsfullt sätt.

Om konflikter

Grundprincipen bör vara att jordägare och arrendatorer kommer överens om hur viltskadorna ska hanteras innan arrende förhandlingen slutförs och att detta sedan skrivs in i kontrakten.

Markägaransvar

Markägaren har det övergripande ansvaret för att jakten sköts på ett på ett godtagbart sätt. Markägarna måste därför vara medvetna om sitt ansvar och kan inte skylla viltskador på jägarkåren. När jakträtt arrenderas ut har markägaren ett ansvar för utformningen av kontrakten.

Allmänt om vildsvinsskador

En grundläggande princip är att skador av vildsvin ska begränsas främst genom ett starkt jakttryck. De största skadorna konstateras på betes och slåttervallar, men även spannmålsgrödor och potatis är begärliga grödor. Vildsvin kan även uppsöka nysådda ärtåkrar samt grönsaksodlingar.

Jakt och utfodring

Jakten bör inriktas mot att skapa en hög medelålder i vildsvinspopulationen. Upp mot 90 procent av beskattningen bör utgöras av årsungar och fjolingar. Därutöver skjuts galtar och i förekommande fall även suggor. De gamla ledarsuggorna bör dock i möjligaste mån sparas. Utfodringen ska vara sparsam och inriktad på att förhindra skador – och skapa jaktillfällen.

Jaktetik m.m.

Vid all jakt är det viktigt att undvika skadeskjutning och om det inträffar ombesörja ett fullgott eftersök. Att ha god kunskap om djurens anatomi och var träffområdet sitter är därför viktigt, inte minst när det handlar om vildsvinsjakt som kan vara både svår och riskfylld. Beakta att vildsvinet har i förhållande till sin storlek relativt små organ och att träffområdet därmed är mindre än vad många kanske tror. Beakta också att vildsvinets vinterpäls förstör de yttre konturerna på djuret, vilket kräver extra vaksamhet. En annan viktig regel är att inte fälla suggor som åtföljs av kultingar eller som har dragna spenar. Suggan lämnar kultingarna i boet för att söka föda och kan därför lätt förväxlas med ett ensamt lovligt djur.